

НАРОДНЫЯ ГУЛЬНІ

НАРОДНАЯ ГУЛЬНЯ ЯК СРОДАК УСЕБАКОВАГА ВЫХАВАННЯ ДЗІЦЦАЦІ

Педагогіка разглядае гульню як адзін са сродкаў выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту. Народныя гульні, у якіх выкарыстоўваецца музыка, адносяцца адначасова да ліку як творчых, так і рухавых, таму што яны садзейнічаюць і музычнаму, і агульнаму развіццю дзіцяці.

Народная музычная гульня фарміруе паводзіны дзіцяці, рысы яго асобы, выхоўвае пачуццё дружбы, калектывізму, развівае разумовыя і творчыя здольнасці малыша. З'яўляючыся неад'емнай часткай яго дзейнасці, гульня прыносіць дзіцяці радасць.

Народныя музычныя гульні ўносяць у дзейнасць дзяцей элементы спаборніцтва, спрытнасці і кемлівасці. Народныя мелодыі, якія лёгка запамінаюцца, садзейнічаюць развіццю ў дзяцей музычнай памяці і слыху, выхоўваюць любоў да беларускай музыкі.

Галоўнае патрабаванне пры правядзенні народнай гульні заключаецца ў тым, каб навучыць дзяцей рухацца ў адпаведнасці з характарам музыкі.

Педагагічныя даследаванні паказваюць, што вядучае жаданне ў дзіцяці — гэта жаданне руху. Якраз гульня дае магчымасць для ажыццяўлення самых розных рухаў.

Цяжка пераацаніць значэнне гульні ў справе фарміравання фізічна моцнага, эстэтычна падрыхтаванага і інтэлектуальна развітага члена дзіцячага калектыву.

Цераз гульню дзеці пазнаюць свет. Народная творчасць узбагачае дзіцячыя гульні новым зместам. Выкарыстоўваючы пацешкі з дзецьмі малодшага ўзросту, магчыма выклікаць у іх рытмічны бег, скокі, наогул, усе віды рухаў, якія садзейнічаюць усебаковаму фізічнаму развіццю.

Шматлікія пацешкі дазваляюць разгарнуць невялікае ігравое прадстаўленне, вучаць дзяцей дзейнічаць у калектыве адпаведна з абставінамі.

Нельга не адзначыць і пазнавальнае значэнне пацешак. З іх дапамогай дзецям раскрываецца не толькі з'явы роднай прыроды, але і шматлікія бакі працоўнай дзейнасці людзей.

На аснове беларускіх народных песень узніклі карагоды, разнастайныя па характару і зместу. Карагоды прыйшлі да дзяцей з дарослага рэпертуару, паступова змяняючыся і адпавядаючы дзіцячаму ўспрыняццю. Водзячы карагоды, дзеці выражаюць свае асабістыя адносіны да каго-небудзь з сяброў. Гэта пачуццё захоўваецца і пасля гульні, ствараючы пачаткі маральнага выхавання.

Карагоды выклікаюць жаданне праявіць сябе нават у самага сарамлівага дзіцяці. Самыя няскладныя дзяўчынкі пераўвасабляюцца пад гукі мілагучнай беларускай мелодыі.

Выкананне карагодных дзеянняў будзе больш вобразным, калі ў іх выкарыстоўваюцца розныя атрыбуты: кветкі, вяночкі, шапачкі, маскі зайчыка, коніка, вераб'я і г. д.

[Адметнай асаблівасцю народных гульняў з'яўляецца іх вобразнасць, якая будзіць фантазію дзіцяці, развівае яго лоўкасць, асцярожнасць. Пэўны эмацыянальны настрой стварае элемент спаборніцтва, які заключаны ў гульні.] Народныя мелодыі, якія суправаджаюць гульні, як правіла, простыя, напеўныя, лёгка запамінаюцца.

Важнае месца ў гульні займае казка. У ёй слова звязваецца з дзеяннем, выступаючы ў драматызаванай форме.

Гульня-драматызацыя развівае ў дзіцей комплекс мастацкіх якасцей: фантазію, густ да музыкі, слова, назіральнасць, любоў да прыроды.

Праводзячы гульню, трэба дапамагчы дзецям зразумець характэрныя рысы кожнага героя, тых абставіны, у якіх яны дзейнічаюць. Такая методыка работы дапаможа дзіцяці больш праўдзіва адлюстравачь свае пачуцці, паверыць у тое, што адбываецца ў адносінах паміж персанажамі. Разам з тым дзеянні кіраўніка не павінны навязваць дзецям гатовых рашэнняў пры правядзенні гульні. Дапамога кіраўніка заключаецца ў тым, каб тактоўна накіраваць іх уяўленні ў патрэбны напрамак, не выводзячы дзіця з вобраза.

У час гульні, у залежнасці ад яе віду, дзіця павінна ацаніць абставіны і самастойна прыняць рашэнне, як і што яму рабіць. Цяжка знайсці лепшы спосаб для развіцця самастойнасці і рашучасці ў выхаванні.

Гуляючы, дзіця забывае пра боль, рэдка скардзіцца на яго, калі ненарокам ударыцца, вучыцца цяпленню. Пры іншых абставінах яно вядзе сябе па-другому, праліваючы нямала слёз.

Гульні выхоўваюць сяброўскія адносіны сярод удзельнікаў забаў, прывучаюць дзіцей валодаць уласнымі пачуццямі і інтарэсамі, павважаць правы іншага. Адзначаныя якасці, набытыя ў час гульні, спатрэбяцца дзецям у далейшым жыцці.

Практыка паказвае, што дзецям да 4—5 год не патрэбны рухлівыя гульні. Яны яшчэ не адпавядаюць дзіцячым мажлівасцям. Таму выхавацелю трэба падбіраць такія гульні, якія зместам, формай і спосабам падыходзяць да ўзроставых асаблівасцей.

Вельмі прыгожай формай гульні з'яўляецца кола. Яно прываблівае дзіцей сваёй гарманічнасцю, закончанасцю, нейкім светлым, чыстым пачуццём.

Каб гульня праходзіла цікава і жвава, выхавацель павінен сам добра ведаць яе, даступна растлумачыць дзецям змест, умовы правядзення.

Гульні са спевамі павінны праводзіцца рытмічна. Рытм аб'ядноўвае дзіцей у вялікі, арганізаваны калектыў, ператварае гульню ў сур'ёзную гуртавую працу. Дарэчы, многія беларускія гульні імітуюць земляробчую працу чалавека, шчыльна звязаны з яго сельскагаспадарчай дзейнасцю.

Народныя гульні ўлічваюць узрост дзіцяці. Калі дзіця яшчэ маленькае, гульніносяць індывідуальны характар. Яго забавляюць, пацяшаюць вельмі простымі гульнямі, выкарыстоўваючы часам лялькі і гульні-прымаўкі.

Калі дзіця падрасло, навучылася хадзіць, змяняецца і характар, і змест гульняў. З дзецьмі пачынаюць праводзіць калектыўныя гульні. Але ж яны не нівеліруюць самастойнасць дзяцей. Наадварот, калектыўнасць спрыяе развіццю кожнага дзіцяці, таму што яно перажывае шэраг станоўчых пачуццяў, якія выкліканы гуртавымі дзеяннямі.

У дзіцячых установах беларускія гульні не займаюць належнага месца. Сучасная педагогіка яшчэ недастаткова ўлічвае іх станоўчыя традыцыі пры складанні зборнікаў дзіцячых гульняў. Справа таксама ў тым, што сучаснай метадыкай не ўлічваецца сінкрэтычная прырода народных гульняў, у якіх зліты ў адно цэлае песня, рытм, слова, дзеянне. Раздзяленне разнастайных элементаў, якія складаюць народныя гульні, прывяло да страты цікавасці дзяцей да іх. Многія песні не выконваюцца пры правядзенні гульняў. Забыты таксама і гульнявы пачатак у розных прыпеўках, яны выкарыстоўваюцца толькі як практыкаванні на занятках па мове.

Вось чаму трэба, каб з дзецьмі ў дашкольных установах вывучалі ў традыцыйным выглядзе народныя гульні. Толькі пры выкарыстанні ўсіх кампанентаў народнай гульні, якія ўсебакова ўздзейнічаюць на дзіця, магчыма паўнацэннае ўзнаўленне карыснага вопыту народнай педагогікі ў іх выхаванні.

Рознатэматычныя гульні, што змешчаны ў дапаможніку, аб'ядноўвае адна тыповая рыса: яны адпавядаюць дзіцячаму светаўспрыманню і ўсебакова развіваюць дзетвару.

*А. М. Аляхновіч,
М. В. Рахчэў*